

I. STUDII

PROBLEMA SOSIRII SARMAȚILOR IAZYGI ÎN SPAȚIUL DINTRE DUNĂRE ȘI TISA ÎN LUMINA ULTIMELOR CERCETĂRI

Bogdan Muscalu

Cuvinte cheie: sarmați iazygi, migrație, Imperiul Roman

Key words: Iazyges, migration, Roman Empire

The Problem of the arrival of the Sarmatian Iazyges in the space between Danube and Tisa.

(Abstract) The arrival of Sarmatian Iazyges it was slow. They came through Poland, Slovakia settling in the area of the Upper Tisza around the year 50 AD. By the end of 1st century AD, The Sarmatians will arrive in successive waves. We do not see any Roman political mixture, because a buffer-zone between Pannonia and Dacian Kingdom not has a strategic point near the Pannonic elbow of Danube. The first Iazyges arrived in the area between the Danube and Tisza River, represented a possible vanguard of the main tribe. That would explain their secondary role in *regnum Vannianum*, but also can be explain by the poor inventory of the first funeral discoveries. The Sarmatian arrival in large numbers towards the end of the 1st century and the increasing power of the Decebal's Kingdom, then transformation of Dacia in the Roman province, it let do to the surrounded of Sarmatians.

This situation has generated a long series of conflicts between Romans and the Iazyges. Their penetration to the south is relatively slow and can be observed on the archaeological discoveries. Sarmatians discoveries from Danube – Tisa – Maros area, dated at the beginning of the 2nd century till the end of it, represents evidence of the military expeditions of the Iazyges. They will penetrate in Crișana, Arad Plains and isolated in Banat, after the Marcommanic Wars.

Despre pătrunderea sarmaților iazygi în spațiul dintre Dunăre și Tisa au curs râuri de cerneală, subiect aprig dezbătut, dar care încă stârnește controverse¹.

Coroborarea știrilor antice despre sarmații iazygi cu studiile moderne au trasat, la modul general, o cronologie relativă a venirii acestui neam barbar în spațiul dintre Dunăre și Tisa. Discuțiile în jurul problemei venirii iazygilor au declanșat polemici aprinse, în prezent conturându-se câteva ipoteze. Izvoarele antice amintesc că în timpul lui Tiberius, iazygii se desprind din trunchiul sarmatic și se așează între Dunăre și Tisa. În cartea a IV-a a operei lui Plinius, este cuprinsă așezarea geografică a Daciei și a Sarmatiei², cu mențiuni privind numele de triburi sarmatice, dar și a graniței dintre daci și sarmați. Sarmații locuiau în zonele de câmpie și de deal, iar dacii în zona de munte, unde au fost împinși de iazygi³.

¹ Articol prezentat la *Zilele Academice Timișene*, ediția a X-a, Timișoara, 24-25 mai 2009.

² Plinius cel Bătrân, *Naturalis Historia*, I, 47.

³ Plinius cel Bătrân, IV, 80, 81: „*Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes, varie tamen litori adposita tenuere, alias Getae, Daci Romanis dicti, alias Sarmatae, Graecis Sauromatae, eorumque Hamaxobli aut Aorsi, alias Scythae degeneres et a servis orti aut Trogodytae, mox Alani et Rhoxolani; superiora autem inter Danuvium et Hercynium saltum usque ad Pannonica hiberna Carnunti Germanorumque ibi confinium, campos et plana Iazyges Sarmatae, montes vero et saltus pulsi ab iis Daci ad Pathissum amnem, 81. a Maro, sive Duria est a Suebis regnoque Vanniano dirimens eos, aversa Basternae tenent alique inde Germani. grippa totum eum tractum ab Histro ad oceanum bis ad decies centenum milium passuum in longitudinem, quattuor milibus minus CCCC in latitudinem, ad flumen Vistlam a desertis Sarmatae prodidit. Scytharum nomen usquequaque transit in Sarmatas atque Germanos. nec aliis prisca illa duravit appellatio quam qui extremi gentium harum, ignotic prope ceteris mortalibus, degunt?*”.

În Tacitus, *Annales*, sarmații apar ca aliați ai lui Vannius, fiind incluși ca și trupe de cavalerie⁴. În lucrarea sa, *Historiae*, Tacitus trasează limitele geografice ale Sarmatiei⁵ și precizează faptul că iazygii se așază între Dunăre și Tisa, probabil în timpul lui Tiberiu (circa 20 p. Chr.)⁶, ajungând vecini ai romanilor, știre găsită și la alți autori antici⁷.

Claudius Ptolemaios amintește că „Sarmatia europeană se mărginește la miazăzi cu iazygi metanaști din locul în care se termină Munții Sarmatici și până unde începe muntele Carpatos, a cărui poziție este: 46° – 48°30’”⁸, iar Dacia se învecinează, la nord cu Sarmatia apuseană, la vest cu „iazgyii metanaști, până la râul Tibiscos”⁹.

A. Alföldy introduce în discuție o posibilă venire a sarmaților iazygi prin Muntenia și Oltenia, fiind aduși de împărații romani, precizând că aceștia se așază în sudul Daciei, ocupând Banatul și Oltenia, încă din secolul I p. Chr.¹⁰. Ipoteza maghiară este combătută de C. Daicoviciu, care susținea despre teritoriul dintre Tisa, Mureș și Dunăre, că nu a aparținut din secolul I d. Chr. sarmaților iazygi. Conform ipotezei lui C. Daicoviciu, iazygii au pătruns în vestul Daciei în valuri, iar faptul că sarmații se învecinează, în timpul domniei lui Claudius, cu germanii și quazii, indică prezența lor în nord în câmpia de lângă Carpații Slovaci în jurul anilor 20 p. Chr.¹¹.

J. Harmatta consideră, pe baza informațiilor din Ovidius și Strabon, că iazygii menționați în zona pontică migrează spre Câmpia Pannonică, prin Oltenia spre Banat, și nu prin zona Carpaților Păduroși și Galiția, unde autorul nu cunoaște urme sarmatice¹². J. Harmatta invocă studiile în domeniu ale lui Párducz, care susține la rândul lui pătrunderea acestora prin sud prin Oltenia și Banat, nicidecum prin Galiția și Rutenia carpatică, datorită concentrării descoperirilor sarmatice pe cursul mijlociu al Tisei¹³. Aducerea sarmaților s-a făcut, în viziunea sa, prin permisiunea și încurajarea romanilor, care doreau crearea unui „tampon” în fața războinicilor daci. În locul lor, în sudul Rusiei, pătrund alanii, ce puneau de ceva vreme presiune asupra iazygilor și roxolanilor. Iazygii se așază peste populația autohtonă, formată din celți, pannoni și

⁴ Tacitus, *Annales*, XII, 29: „Per idem tempus Vannius Suebis a Druso Caesare impositus pellitur regno, prima imperii aetate clarus acceptusque popularibus, mox diuturnitate in superbiam mutans et odio accolarum, simul domesticis discordiis circumventus. auctores fuere Vibilius Hermundurorum rex et Vangio ac Sido sorore Vannii geniti. nec Claudius, quamquam saepe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugium promittens, si pelleretur; scripsitque Palpellio Histro, qui Pannoniam praesidebat, legionem ipsaque e provincia lecta auxilia pro ripa componere, subsidio victis et terrorem adversus victores, ne fortuna elati nostram quoque pacem turbarent. nam vis innumera, Lugii aliaeque gentes, adventabant, fama ditis regni, quod Vannius triginta per annos praedationibus et vectigalibus auxerat. ipsi manus propria pedites, eques a Sarmatis Iazugibus erat, impar multitudini hostium, eoque castellis sese defensare bellumque ducere statuerat.”; XII, 30: „Sed Iazuges obsidionis impatientes et proximos per campos vagi necessitudinem pugnae attulere, quia Lugius Hermundurisque illic ingruerant. igitur degressus castellis Vannius funditur proelio, quamquam rebus adversis laudatus quod et pugnam manu capessit et corpore adverso vulnera excepit. ceterum ad classem in Danuvio opperientem perfugit; secuti mox clientes et acceptis agris in Pannonia locati sunt. regnum Vangio ac Sido inter se partivere, egregia adversus nos fide, subiectis, suone an servitii ingenio, dum adipiscerentur dominationes, multa caritate, et maiore odio, postquam adepti sunt.”

⁵ Tacitus, *Istoriei*, I, 79, 1.

⁶ Tacitus, *Istoriei*, I, 79, 1.; Plinius cel Bătrân, *Naturalis Historia*, IV, 81.

⁷ Tudor 1957, p. 70.

⁸ Claudius Ptolemaios, III, 5, 1.

⁹ Claudius Ptolemaios, III, 8, 1.

¹⁰ Alföldy 1939, p. 39.

¹¹ Daicoviciu 1942, p. 98-99, 100.

¹² Harmatta 1970, p. 41-42.

¹³ Párducz 1942, p. 315.

daci, preluând elemente ale culturii lor materiale¹⁴. Pe o parte din daci îi vor respinge în zona muntoasă, valul iranian ocupând câmpia, Tisa devenind granița dintre daci și iazygi¹⁵.

A. Mócsy sugerează o legătură între acțiunile lui Cn. Cornelius Lentulus și aducerea iazygilor¹⁶. Reputatul cercetător, citându-l pe J. Harmatta, menționează o imigrație treptată, neobservată la început de romani.

Dacă Gh. Bichir și I. H. Crișan sunt de părere că iazygii sunt chemați de romani din rațiuni politice, în timpul domniei lui Tiberius, o alta este părerea D. Benea, care susține pătrunderea lentă a iazygilor fără amestec roman¹⁷. Gh. Bichir susține pătrunderea sarmaților iazygi în Câmpia Panonică în secolul I p. Chr., bazându-se pe informațiile autorilor antici și pe cercetările arheologice, care demonstrează așezarea inițială a acestora în partea nordică a Câmpiei Panonice, între Dunăre și Tisa. Istoricul român susține teza pătrunderii sarmaților în spațiul ungar prin nord, urcând pe Nistru, apoi pe Prut și nu de-a lungul Dunării¹⁸. Acest fapt este susținut și de descoperirile de necropole și morminte izolate din Moldova (38), Muntenia (48), Dobrogea (4) și Vestul țării (Banat-25 și Crișana-19), neexistând vreun mormânt sarmatic în Oltenia și Transilvania, aparținând secolelor I-II p.Chr.¹⁹. S. Dumitrașcu și C. H. Opreanu înclină spre ipoteza așezării sarmaților de către romani, ca și populație tampon între romani și daci, în jurul anilor 20 p. Chr.²⁰. V. Bârcă este de părere că pătrunderea iazygilor este dovada unei *mutatis mutandis* spre vest a sarmaților, iar prin analiza vestigiilor iazyge timpurii observă că sosirea lor s-a făcut, cel mai probabil, cu puțin timp înainte de anul 50 p.Chr.²¹.

J. Fitz a presupus că staționarea armatei romane în sectorul de est al Dunării panonice este legată de așezarea aici a unei populații barbare în fața graniței romane, sarmații iazygi²². Istoricul maghiar susține venirea lor în jurul anului 50 p.Chr., chiar dacă ei apar menționați ca aliați ai lui Vannius în sursele literare romane. Ridicarea de fortificații romane pe malul nord-estic al Dunării panonice, este pusă în legătură cu prezența iazygă și este datată la mijlocul anilor 40 p.Chr. Așezarea sarmaților în zona Tisei Superioară s-a făcut în urma unei migrații treptate, neînsemnată la început²³.

T. Sulimirski susține varianta migrației iazygilor, din zona gurilor Dunării și Dobrogei, prin nord, în estul Slovaciei și nordul Câmpiei Pannonice. Mișcarea iazygilor ar fi avut loc în anii 20-30 p. Chr., dar ruta sigură nu se cunoaște. Sulimirski presupune o traversare din Bucovina, prin pasurile nordice ale Carpaților spre zona Tisei Superioare, unde supune pe celți și daci²⁴. A. Kokowski concluzionează că primul contact între purtătorii culturii Pzeworsk și sarmați are loc la mijlocul secolului I p.Chr.²⁵. H. Dobrzńska observa că relațiile dintre sarmați și comunitățile Pzeworsk trebuie reanalizate în lumina noilor descoperiri arheologice, nefiind de acord cu Sulimirski, care vedea a o prezență sarmatică puternică în Polonia de Jos și Silezia cel mai devreme la începutul secolului al II-lea și pe parcursul celui următor. Autoarea argumentează pe baza descoperirilor de morminte „princiare”, că acestea ar fi aparținut elitei sarmatice în migrația, credem noi a tribului principal iazyg, spre Câmpia Ungară, ele putându-se data în ultimul sfert al secolului

¹⁴ Harmatta 1970, p. 42-46.

¹⁵ Pliniu cel Bătrân, IV, 12, 80-81.

¹⁶ Mócsy 1974, p. 37.

¹⁷ Bichir 1976, p. 209; Crișan 1977, p. 279; Benea 1996, p. 115.

¹⁸ Bichir 1974, p. 57; Bichir 1993.

¹⁹ Bichir 1976, p. 117.

²⁰ Dumitrașcu 1993, p. 72-76; Opreanu 1994, p. 194; Opreanu 1998, p. 31.

²¹ Bârcă 2006, p. 251 cu toată bibliografia

²² Fitz 1977, p. 554-555.

²³ Fitz 1977, p. 552-553.

²⁴ Sulimirski 1970, p. 171-172.

²⁵ Kokowski 1998, p. 18.

I²⁶. Ulterior, în timpul războaielor marcomanice, sarmații penetrează zona Tisei Superioare, iar începând cu finalul secolului II d. Chr.. Elemente de cultură materială din partea celor două etnii se pot identifica în cadrul descoperirilor aflate în apropierea *limes*-ului sarmatic. Începând cu secolele IV-V, sarmații vor asimila cultura materială a celor cu care vor intra în contact.

A. H. Vaday respinge ipotezele pronunțate de A. Alföldy și A. Mócsy, considerând că o aducere a sarmaților de către romani, pentru a crea un spațiu de siguranță între Pannonia romană și regatul dac, nu își avea rostul într-o perioadă în care puterea statului dac decăzuse²⁷. Istoricul maghiar observă o interpretare greșită a termenului de *μετανασται*, care a fost pus în legătură stabilirea iazygilor de către romani. Epitetul *metanastae* face de fapt diferența între facțiunea iazygă, care migrează spre Câmpia Pannonică, și tribul iazyg principal, care rămâne în zona Dunării de Jos²⁸. Mutarea întregului trib a durat o perioadă îndelungată, deoarece în anii 68-69, iazygii nici regele lor, nici tribul principal nu se stabilise în totalitate în zonă. Iazygii vor juca un rol secundar, de subordonați, în sistemul de alianțe al quazilor, când sunt reprezentați la negocieri de șefi tribali. A. H. Vaday aduce și un contraargument la ipoteza stabilirii lor de către romani, bazat pe dovezi arheologice: așezarea lor ca și tampon împotriva dacilor, în ținutul nordic al Câmpiei Pannonică, pe Tisa Superioară, nu își avea rostul strategic, deoarece această zonă nu a fost pusă în pericol în de daci, în prima jumătate a secolului I p. Chr.²⁹. Studiile maghiare au arătat că iazygii reprezentau o minoritate în perioada secolului I p. Chr., ei depinzând din punct de vedere al culturii materiale de daci și rămășițele celtice. Potrivit lui M. Párducz, se disting arheologic două etape cronologice pentru secolul I: perioada de până la venirea sarmaților și perioada de coabitare sarmato – dacică³⁰. Stabilirea iazygilor se face în zona Tisei Superioare peste o populație celto-dacică, fenomenul de aculturație fiind sesizabil la nivelul culturii materiale, apărând elemente ce nu existau în faza locuirii lor în spațiul pontic³¹. A. H. Vaday menționează că în perioada Hadrian – Marcus Aurelius, descoperirile sarmatice sunt atestate în zona Tisei Superioare și Mijlocii, ei extinzându-se spre sudul arealului Tisa – Dunăre, abia începând cu secolul III p. Chr.³².

Alexander Simonenko a analizat migrația sarmaților iazygi prin prisma izvoarelor antice și a cercetărilor din spațiul pontic. În secolele II-I a. Chr., în spațiul nord pontic sunt caracteristice mormintele iazyge cu orientare S-N, iar pentru prima jumătate a secolului I p. Chr., în timpul lui Ovidius, cele înconjurate cu șanț semicircular deschis spre sud (atribuite aceluiași neam), regăsite ulterior în Câmpia Pannonică. Începând cu a doua jumătate a secolului I p. Chr., domină în cadrul înhumărilor cele orientate N-S, tipice roxolanilor. Autorul invocă, pe baza informațiilor antice, că noii locuitori ai stepei nord-pontice sunt roxolanii, toate izvoarele menționându-i pe iazygi în câmpia dintre Dunăre și Tisa³³. Migrația lor s-a făcut pe Dunăre, Prut, nordul Moldovei, sudul Poloniei, estul Slovaciei și s-au așezat în Alföld, unde se regăsesc similitudini la nivel funerar cu spațiul pontic din prima jumătate a secolului I, Simonenko atribuind descoperirile neamului iranian al iazygilor³⁴.

Cea mai nou studiu privitor la venirea sarmaților în spațiul dintre Dunăre și Tisa este cel al lui E. Istvánovits și a V. Kulcsár, care reanalizează critic teoriile enunțate până în prezent³⁵. Teoria pătrunderii sarmaților în mai multe valuri, până în epoca lui Traian, a Andreei Vaday este

²⁶ Dobrzánska 2001, p. 105-106.

²⁷ Vaday 1991, p. 77.

²⁸ Vaday 1983, p. 179; Vaday 1991, p. 77.

²⁹ Vaday 1991, p. 77-78.

³⁰ Párducz 1960, p. 51; Idee susținută mai târziu și de Z. Visy cf. Visy 1970, p. 5

³¹ Almásy 2001, p. 51-53.

³² Vaday 1991, p. 75; Vaday 2003, p. 204-207.

³³ Simonenko 1993, p. 61; Simonenko 2001, p. 117.

³⁴ Simonenko 1993, p. 62-63.

³⁵ Istvanovits – Kulcsár 2006, p. 203-237.

acceptată de cele două autoare maghiare³⁶. Este acceptată ipoteza lui J. Fitz despre menționarea sarmaților în jurul anului 50 p. Chr. Interpretarea surselor literare antice³⁷ a dus la concluzia că, în timpul expediției lui Marcus Vinicius împotriva unor barbari, sarmații nu pătrunseseră în bazinul Tisei Superioare. Generalul roman luptă împotriva marcomanilor, iar până la etapa temporală reprezentată de *regnum Vannianum*, populațiile germanice sunt slăbite de luptele cu Imperiul Roman. Așadar, pătrunderea sarmaților a fost posibilă pe fondul slăbirii puterii germanicilor din apropierea graniței romane. Începând cu anii 50 p.Chr., menționarea în izvoarele antice a iazygilor ca vecini ai Pannoniei romane, devine o tradiție. E. Istvánovits și G. Kulcsár sunt de părere că, dintre cele patru valuri sarmatice din secolul I p. Chr. identificate de A. H. Vaday³⁸, cel mai important este al treilea val – *iazyses metanastes*, iar ultimul val fiind cel care sosește în jurul anilor 68-69 p.Chr.³⁹. Analiza teoriilor mai vechi au dus la concluzia că niciuna din variantele enunțate nu sunt absolut sigure, existând numeroase semne de întrebare⁴⁰.

M. Párducz distinge trei perioade care se încadrează fiecare între evenimente mai importante și sunt caracterizate prin modificări în inventarul arheologic. După istoricul maghiar civilizația sarmată din spațiul cuprins între Dunăre – Tisa și Mureș, cunoaște trei etape: a) din 20 p. Ch. până la sfârșitul războaielor marcomanice, când sunt reluate relațiile cu roxolanii; b) 180-270 p. Ch., când în arealul Dunăre-Tisa-Mureș pătrunde un nou val sarmatic iazyg, la sfârșitul perioadei pătrund roxolanii, fapt atestat de înmormântările în tumuli; c) 270-375, când în spațiul studiat pătrund hunii⁴¹. Periodizarea epocii sarmatice târzii a lui M. Párducz este extinsă de A. H. Vaday, stabilind ca limită inferioară perioada din preajma părăsirii provinciei Dacia, când în Câmpia Tisei a apărut un nou val de roxolani, ce au migrat din răsărit, până în vremea stăpânirii hunice – prima jumătate a secolului al V-lea⁴². Aceasta menționează știrea lui Iordanes, când sarmații sunt amintiți în cadrul coaliției conduse de regele gepid Kunimund împotriva ostrogoților în anul 469. Sarmații încă locuiau în zona de sud a câmpiei dintre Dunăre și Tisa. Vaday e de părere că, în ultima treime a secolului al III-lea și în tot secolul al IV –lea, se poate observa și din punct de vedere arheologic o densitate de locuire în Câmpia Tisei, iar în ultima treime a secolului al IV-lea, încă existând „regate” sarmatice⁴³.

Oricare ar fi momentul exact al așezării iazygilor sau colonizării lor de către romani, a dus la luarea de măsuri din partea ultimilor în fața noilor condiții politico-militare din nordul Câmpiei Pannonice. O prezență masivă a sarmaților iazygi nu putea să existe fără permisiunea conducerii romane, mai ales că un popor de războinici călăreți, despre care nu știau mare lucru, nu era de dorit⁴⁴. Totuși rămân semne de întrebare legate de sosirea valului migrator sarmatic în zonă, ei dovedindu-se în timp adversari periculoși ai Imperiului Roman. Din momentul așezării lor în zona Tisei Superioare, iazygii s-au extins pe direcția sud și est-vest.

Extinderea lor pe direcția est-vest și sud s-a făcut treptat, fapt ce ar coincide cu primele două perioade ale lui Párducz. Nu vom intra în amănunte privitoare la extinderea stăpânirii lor, ipotezele sunt deja cunoscute. C. H. Opreanu susține ideea așezării iazygilor, într-o primă fază, în partea nordică a Câmpiei Ungare, în secolul I d. Chr. și începutul secolului II, fapt dovedit și de descoperirile arheologice atribuite populației sarmatice, ce sunt concentrate în partea de nord-est a Câmpiei Ungare. După Coriolan Opreanu, în vremea lui Traian, iazygii nu locuiau la sud de linia Partiscum-Lugio. Conform lui Sever Dumitrașcu, cea mai timpurie descoperire sarmatică de pe teritoriul României, este mormântul de la Vârșand (jud. Arad), celelate nouă descoperiri arădene și bihorene, fiind datate în

³⁶ Vaday – Szekeres 2001, p. 231; Istvánovits – Kulcsár 2006, p. 203.

³⁷ Tacitus, *Annales*, XII, 29-30; Pliniu cel Bătrân, *Naturalis Historia*, IV, 80-81.

³⁸ Vaday 1991, p. 75; Vaday 2003a, p. 225.

³⁹ Istvanovits – Kulcsár 2006, p. 209.

⁴⁰ Istvanovits – Kulcsár 2006, p. 229.

⁴¹ Párducz 1940, Párducz (1944), p. 83-85.

⁴² Vaday 1989, p. 208-210; Vaday 1992, p. 81-87.

⁴³ Vaday 1989, p. 208-210.

⁴⁴ Alföldy 1939, p. 36, nota 2 *apud* Nemeth 2007, p. 140.

secolele II-III⁴⁵. Opreanu ia în discuție istoria politică și militară a sarmaților iazygi, cărora refacerea puterii regatului dac în secolul I d.Chr. le-a stabilit limita vestică pe Tisa⁴⁶.

Dintre populațiile migratoare care își fac apariția în spațiul bănățean primii vor fi sarmații iazygi, la începutul secolului al IV-lea. Infiltrări iazyge sporadice sunt semnalate anterior în secolele II-III, în colțul de nord-est al Banatului. După 275, aria descoperirilor de factură sarmată cuprinde câmpia joasă de la sud de Mureș, spre sud-vest, înspre Banatul sârbesc. Nu există însă o atestare a acestei populații în zona de relief piemontană sau montană bănățeană⁴⁷.

A. Alföldy considera că zona Vrșac – Timișoara aparținea iazygilor de la sfârșitul sec. I – începutul sec. II p.Chr.⁴⁸. S. Barački și D. Batistić – Popadić opinează pentru zona bănățeană o conviețuire daco-sarmatică⁴⁹. C. Daicoviciu susținea o prezență sarmatică la est de Tisa în a doua jumătate a secolului III, în disputa sa cu M. Párducz și A. Alföldy privitoare la identificare teritoriului menționat de Cassius Dio⁵⁰.

Regretatul Fl. Medeleț considera descoperirile sarmate ca fiind databile după retragerea aureliană⁵¹. Descoperirile iazyge din Câmpia de Vest, încadrate cronologic în secolele II-III, sunt interpretate de E. Dörner ca dovezi ale incursiunilor războinice din perioada Traian – Hadrian și Marcus Aurelius. Istoricul arădean este de părere că o prezență masivă sarmatică nu se confirmă la sud de Mureș înainte de anul 271/275⁵². În problematica locuirii din Banatul antic, se constată o prezență sarmatică neglijabilă în perioada provinciei Dacia, iar puținele descoperiri barbare se grupează în colțul nord-vestic al Banatului⁵³.

D. Benea consideră că pătrunderea sarmatică are loc la sfârșitul secolului III p. Chr., alogenii iranieni fiind prezenți în vestul bănățean alături de populația daco-romană⁵⁴. În Câmpia Aradului, acești barbari pătrund încă din timpul provinciei, probabil după războaiele marcomanice, când unele grupuri vor coborî și la sud de Mureș⁵⁵.

D. Tănase și M. Mare constată, în dezbaterile privitoare la pătrunderea sarmatică în Banat, că infiltrări sporadice se înregistrează de la sfârșitul secolului II – mijlocul secolului III, iar despre o prezență sarmatică semnificativă poate fi vorba înainte de secolul III p.Chr.⁵⁶.

Considerăm că pătrunderea iazygilor s-a făcut lent, prin Polonia și Slovacia, stabilindu-se în zona Tisei Superioare, în jurul anului 50 p.Chr. și până în la sfârșitul secolului I, vor sosi în valuri succesive. Nu vedem un amestec roman în așezarea lor, deoarece o zonă-tampon între Pannonia și statul dac nu își avea rostul strategic în vecinătatea cotului panonic al Dunării. Primii iazygi sosiți în arealul dintre Dunăre și Tisa, reprezentau o posibilă avangardă a tribului principal, fapt ce ar explica rolul lor secundar în *regnum Vannianum*, dar și inventarul sărac al primelor descoperiri funerare iazyge. Sosirea în număr mare spre sfârșitul secolului I și creșterea puterii regatului lui Decebal, apoi transformarea Daciei în provincie romană și flancarea dinspre est, vest și sud a „Pungii Iazyge”, va genera o serie de stări conflictuale între iazygi și Imperiul Roman. Pătrunderea lor spre sud este relativ lentă și atestată la nivel arheologic. Descoperirile atribuite sarmaților iazygi din arealul Dunăre – Tisa – Mureș, databile la începutul secolului II și până spre sfârșitul lui

⁴⁵ Dumitrașcu 1993, p. 75, p. 110.

⁴⁶ Opreanu 1993, p. 235-260; Opreanu 1997, p. 286-287.

⁴⁷ Mare 2004, p. 50-51.

⁴⁸ Alföldy 1939, p. 533-534.

⁴⁹ Barački 1975, p. 12; Batistić – Popadić 1985, p.85.

⁵⁰ Daicoviciu 1942, p. 98-108.

⁵¹ Medeleț 1970, p. 61.

⁵² Dörner 1971, p. 690-691.

⁵³ Gudea – Moțu 1983, p. 181.

⁵⁴ Benea 1996, p. 52.

⁵⁵ Hügel – Barbu 1997, p. 571.

⁵⁶ Tănase – Mare 2000, p. 207.

reprezintă doar dovezi ale incursiunilor militare sarmatice, abia după războaiele marcomanice înregistrându-se infiltrații ale păturii iraniene, în Crișana și Câmpia arădeană, izolate în Banat.

BIBLIOGRAFIE

- Alföldy 1939
Alföldy, A., *Die Roxolanen in der Walachei*, Bericht über 6. Internat. Kongress für Archäologie, Berlin.
- Almássy 2001
Almássy, K., *New data on the Celto – Dacian relationship in the Upper Tisza Region*, în *International Connections of the Barbarians of the Carpathian Basin in the 1st -5th centuries A.D.*, Aszod – Nyiregyhaza, 2001, p. 45-55.
- Barački 1975
Barački, S., *Nakit sarmata u Banatu sa pregladom sarmatskich nalasista*, Vârșeț.
- Batistić-Popadić 1985
Batistić-Popadić, D., *Sarmatska Nekropola Vojlovica Pančevo*, în *RadVM*, 29, 1984-1985, p. 59-83.
- Bârcă 2006
Bârcă, V., *Istorie și civilizație. Sarmatii în spațiul est-carpatic (sec. I a.Chr. – începutul sec. II p. Chr.)*, Cluj – Napoca.
- Benea 1996
Benea, D., *Dacia sud-vestică în secolele III-IV*, vol. I, Timișoara.
- Bichir 1974
Bichir, Gh., *Relations between the Sarmatians and the Free Dacians*, în *Relations between the Autochthonous Populations and the Migratory Ones*, București, 1974, p. 55-61.
- Bichir 1976
Bichir, Gh., *Pătrunderea sarmaților la Dunărea de Mijloc și de Jos și relațiile lor cu geto-dacii*, în *MN*, 3, 1976, p. 115-124.
- Bichir 1993
Bichir, Gh., *Date noi cu privire la pătrunderea sarmaților în teritoriile geto-dace*, I, în *SCIVA*, 44, 2, 1993, p. 135-169.
- Crișan 1977
Crișan, I. H., *Burebista și epoca sa*, București.
- Daicoviciu 1942
Daicoviciu, C., *Banatul și Iazygii*, în *Apulum*, I, 1939-1942, 1942, p. 98-110.
- Dobrzanska 2001
Dobrzanska, H., *Contacts between Sarmatians and the Przeworsk Culture community*, în *International Connections of the Barbarians of the Carpathian Basin in the 1st -5th centuries A.D.*, Aszod – Nyiregyhaza, 2001, p. 101-115.
- Dörner 1971
Dörner, E., *Dacii și sarmatii din secolele II-III e.n. în Vestul României*, în *Apulum*, IX, 1971, p. 686-690.
- Dumitrașcu 1993
Dumitrașcu, S., *Dacia apuseană*, Oradea.
- Fitz 1977
Fitz, J., *Die Eroberung Pannoniens*, în *ANRW*, II, 6, 1977, p. 543-556.
- Gudea – Moțu 1983
Gudea, N., Moțu, I., *Observații în legătură cu istoria Banatului în epoca romană*, în *Banatica*, 7, 1983, p. 151-202.

Harmatta 1970

Harmatta, J., *Studies on the History and Language of the Sarmatians (Acta Universitatis de Attila József Nominatae. Acta antiquae et archaeologica, Tomus XIII)*, Szeged.

Hügel – Barbu 1997

Hügel, P., Barbu, M., *Câmpia Aradului în secolele II-IV p. Chr.*, în ActaMP, XXI, 1997, p. 565-596.

Istvanovits – Kulcsár 2006

Istvanovits, E., Kulcsár, V., *Az első szarmaták az Alföldön (Gondolatok a Kárpát-medencei jazig foglалásról)*, în JAMÉ, XLVIII, p. 203-237.

Kokowski 1998

Kokowski, A., *Goten un Sarmaten - eine Geschichte der Kontakte Zwischen dem 2 und 4 Jahrh. N. Chr. vor dem Hinterghend der Maslomecz – Gruppe*, în 5. Internationales Kolloquium der Vorgeschichtlichen Seminar, Marburg, 12-16.

Mare 2004

Mare, M., *Banatul între secolele IV-IX*, vol. I, Timișoara.

Medeleț 1970

Medeleț, Fl., *Asupra unor probleme ale prezenței sarmatice în Banat*, în Tibiscus, I, 1970, p. 59-63.

Mócsy 1974

Mócsy, A., *Pannonia and Upper Moesia. A History of the Middle Danube. Provinces of Roman Empire*, London – Boston.

Nemeth 2007

Nemeth, Ed., *Relații politice și militare între Pannonia și Dacia în epoca romană*, Cluj.

Opreanu 1993

Opreanu, C. H., *Elemente ale culturii materiale dacice și daco-romane târzii (sec. III-IV p. Chr.)*, în EphNap, III, 1993, p. 235-260.

Opreanu 1994

Opreanu, C. H., *Neamurile barbare de la frontierele Daciei romane și relațiile lor politico-diplomatice cu imperiul*, în EphNap, 4, 1994, p. 193-220.

Opreanu 1997

Opreanu, C. H., *Dacii și Iazigii în vremea lui Traian*, în ActaMP, XXI, 1997, p. 281-289.

Opreanu 1998

Opreanu, C. H., *Dacia Romană și Barbaricum*, Timișoara.

Párducz 1940 (1944)

Párducz, M., *Denkmäler der Sarmatenzeit Ungarns*, *Archaeologia Hungarica*, I (1940), II (1944) III (1950) Budapest.

Párducz 1942

Párducz, M., *Les trouvailles sarmatiques les plus anciennes du Bánság*, în ArchÉrt, seria III, vol 3, 1942, 1-2. Budapesta, 1942, p. 305-328.

Simonenko 1993

Simonenko, Al. V., *Sarmatian tribes of the Great Hungarian Plain and the North Pontic Region. Problem of migrations*, în Specimina Nova, 9, 1993, p. 59-64.

Simonenko 2001

Simonenko, Al. V., *On the tribal structure of some migration waves of Sarmatians to the Carpathian Basin*, în International Connections of the Barbarians of the Carpathian Basin in the 1st -5th centuries A.D., Aszod – Nyiregyhaza, 2001, p. 117-124.

Sulimirski 1970

Sulimirski, Tz., *The Sarmatians*, London – Boston.

Tănase – Mare 2000

Tănase, D., Mare, M., *Pătrunderea sarmaților în vestul Banatului în lumina descoperirilor arheologice*, în SCIVA, tom 51, 3-4, 2000, 193-208.

Tudor 1957

Tudor, D., *Răscoale și atacuri «barbare» în Dacia romană*, București.

Vaday – Szekeres 2001

Vaday, A. H. Szekeres, Á., *Megjegyzések az Alföld korai szarmata telepenek kérdéséhez. (A jazyg bevándorlás és megtelepedés kérdésköre). (Bemerkungen zur Frage der frühsarmatischen Siedlungen in der Tiefebene. Der Fragenkreis der Jazygischen Einwanderung und Ansiedlung)*, în *Studia Archaeologica (MFME)*, VII (2001), p. 231–298.

Vaday 1983

Vaday, A. H., *Das Gräberfeld der Jazyges Metanastae in Mezőcsát-Höröcsögös.*, în *MittArchInst* 12–13 (1982–83), p. 383–392.

Vaday 1989

Vaday, A. H., *Die sarmatischen Denkmäler des Komitats Szolnok*, în *Antaeus*, 17-18, 1988-1989, Budapesta.

Vaday 1991

Vaday, A. H., *The Dacian Question in the Sarmatian Barbaricum*, în *Antaeus*, 19/20, 1990-1991, p. 75-83.

Vaday 1992

Vaday, A. H., *Sarmatia and the Roman Empire*, în *Probleme der Relativen und Absoluten Chronologie ab Latenzzeit bis zum Frühmittelalter*, în *Materialien des III. Internationalen Symposiums: Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im nördlichen Mitteldonaugebiet*, Kraków-Karniowice 3-7 Dezember 1990, Kraków, 1992, p. 81-87.

Vaday 1999

Vaday, A. H., *Sarmatians Settlements in the Great Hungarian Plain*, în *Antaeus*, 24, 1997-1998, Budapesta, 1999, p. 547-562.

Vaday 2003

Vaday, A. H., *Limes Sarmatiae*, în *The Roman Army in Pannonia*, Pecs, 2003, p. 204-213.

Vaday 2003a

Vaday, A. H., *Barbarian People (Iranians, Germans, Celts and Dacians)*, în *The Roman Army in Pannonia*, Pecs, 2003, p. 222-239.

Visy 1970

Visy, Zs., *Die Daker am Gebiet von Ungarn*, în *MFME*, 1, 1970, p. 5-29.